

Diumenge 8 de gener, 18:00 h

Xcèntric

RESCRITS

Literatura, història, televisió.
Rainer Werner Fassbinder

Bolwieser

A *Bolwieser* conflueixen dos grans dissenys de Fassbinder: el d'explorar la història alemanya i el de commocionar (políticament) un gran públic.

En aquesta sessió es projecta la versió íntegra per a televisió, dividida en dos episodis, obra que inaugura un cicle de pel·lícules sobre l'Alemanya moderna i de la qual posteriorment en va fer una versió cinematogràfica reduïda. A diferència de les seves adaptacions de grans obres, Fassbinder va agafar la novel·la d'un autor local, Oskar Maria Graf, per tal d'investigar les formes de representar la corrent realista de la literatura alemanya, i descriure els temps previs a l'adveniment del nazisme.

Bolwieser, Rainer Werner Fassbinder, 1976, dues parts: 104' (1a part) 96' (2a part) sèrie de televisió (rodada en 16mm), vídeo

Entre 1976 i 1977 Fassbinder duu a terme *Bolwieser* (1), un dels seus projectes més ambiciosos per a la televisió, un film de tres hores i mitja extret d'una novel·la escrita per Oskar Maria Graf l'any 1931. Va ser un èxit, tant de públic com de crítica. En aquesta ocasió, es va poder constatar de quina forma els films per la televisió prenen per tema els alemanys i la seva història. Escollint un autor regional i gairebé caigut en l'oblit com Oskar Maria Graf, Fassbinder es desmarcava de les habituals adaptacions dels clàssics de la literatura i continuava treballant, tal i com ja havia fet a *Effi Briest*, en una re-interpretació de la tradició realista de la literatura alemanya que li permetia explorar la història social del país. Fassbinder va preparar una versió pel cinema, un muntatge de 112 minuts, que per raons de drets no va estrenar-se fins el 1983, pel primer aniversari de la mort de Fassbinder, fet que va suposar un cert èxit per a la pel·lícula.

Com s'ha indicat, *Bolwieser* marca el debut del tercer gran grup de films de Fassbinder, lligat a la història de l'Alemanya moderna. Es pot dir que, retrospectivament, *Effi Briest* ja formava part d'aquest conjunt, així com el projecte d'adaptació de la novel·la de Gustav Freytag, *Doit et avoir*, que havia de ser-ne la continuació. Quan aquest projecte va ser abandonat, a conseqüència de la violenta polèmica suscitada per *Les Ordures, la ville et la mort*, Fassbinder va reaccionar concentrant-se en el tema d'"Alemanya", en part perquè, com a cineasta a qui s'identificava des de feia temps amb el seu país, esperava consolidar la seva reputació internacional, i en part perquè per ell era una necessitat explorar els orígens d'Alemanya, país on havia nascut i crescut. D'altra banda, la

difusió, al gener de 1979, del fulletó televisiu *Holocaust* (Marvin J. Chomsky, 1978) havia menat als intel·lectuals i cineastes a una vasta reflexió sobre la manera en què podien "dominar" la història alemanya: l'Alemanya, almenys del període hitlerià i del nacionalsocialisme estava a l'ordre del dia. Peter Märthesheimer, el productor de la WDR, amb el qual Fassbinder havia treballat ja moltes vegades en el passat, li aconsellà consagrar-se a temes "alemanys" per guanyar el reconeixement internacional. *Bolwieser* explica la història d'una dependència sexual, prenent com a marc una societat marcada per la decadència moral i la crisi econòmica que s'anunciava. Xaver Bolwieser (Kurt Raab) és un empleat de ferrocarrils que té l'ambició d'esdevenir cap d'estació; es casa amb Hanni (Elisabeth Trisenaar), filla d'un ric propietari d'una cerveseria (Gustav Bayrhammer) qui no manifesta pel seu gendre més que un menyspreu sàdic. Denunciat per un dels amants de la seva dona, Bolwieser va a la presó i, després d'haver purgat la seva pena, comença una vida de pidolaire, abans d'esdevenir barquer en un indret retirat.

El film es concentra en l'autodestrucció progressiva d'un petit burgès alemany típic, martiritzat pels seus col·legues, explotat per la seva família i enganyat per la seva dona. Sembla que Bolwieser és una de les figures de perfecte masoquista que trobem diverses vegades a l'obra de Fassbinder: Bolwieser vol ser explotat,

SI VOLS REBRE INFORMACIÓ
D'XCÈNTRIC, OMPLE LA
BUTLLETA QUE TROBARÀS AL
MOSTRADOR DEL VESTÍBUL

vol dependre dels humors de la seva dona, i el seu servilisme el transforma en instrument ideal del totalitarisme i de la dictadura. Des d'aquest punt de vista, *Bolwieser* apareix com una altra variant de *Madame Bovary* (i d'“Effi Briest”), però explicada des del punt de vista del marit enganyat, que disfruta del seu sofriment i de les seves humiliacions i s'alimenta de l'enveja que la petita vila beata projecta sobre ell. Però Bolwieser és també un professor “Unrat” petit-burgès (és el sobrenom del personatge que dona títol a la novel·la d'Heinrich Mann, *Professor Unrat* [L'Àngel Blau], adaptada per Joseph von Sternberg al 1930 a *L'Àngel blau*, film que a la vegada va inspirar *Lola* de Fassbinder). Com en la novel·la de Mann, el film gira al voltant del personatge d'un marit enganyat, una figura habitual en la literatura de l'Alemanya wilhelminiana i de la República de Weimar, i que va permetre a Fassbinder, tal i com feia sovint, explorar tots els aspectes de les angoixes dels homes. Mentre que la barreja de sexe i negocis (encarnada aquí per l'empresa familiar del sogre àvid de guanys) recorda els primers films de Fassbinder, films de “gàngsters i prostitutes”, *Bolwieser*, gràcies a la interpretació de l'actor Kurt Raab, és el retrat subtil d'un home proper a la follia, obsedit per una idea fixa que busca transformar en un *credo* positiu. El film –sobretot la versió per a la televisió– pren partit per Bolwieser: el seu crit de dolor, de criatura escorxada, és un testimoni incisiu sobre allò que l'home pot sofrir en l'abnegació. Si fem abstracció de les seves crisis de misogínia, Xaver Bolwieser té alguna cosa en comú amb l'Erwin/Elvira de *In einem Jahr mit dreizhen Monden* (*L'any de les tretze llunes*) qui, com ell, es mostra disposat a abandonar per amor tots els senyals convencionals de la seva identitat. Pot dir-se que *Bolwieser* és l'ala esquerra d'un díptic del qual l'ala dreta és *Despair* (*Desesperació*)(2). En els dos films, un home és turmentat per una dona infidel i sexualment exigent (Elisabeth Trissenaar compona una Hanni molt

semblant a la Lydia que encarna Andrea Ferreol). Ella té consciència que el conjunt del grup social al qual pertany es lliura a un sadomasoquisme radical que ell considera com l'única solució per fugir de la degradació moral i de l'estancament social. La diferència és que a *Bolwieser* és un petit burgès qui està exposat a aquest dilema, mentre que a *Despair* és un aristòcrata sense diners i un dandi enganyat qui prova de trobar una sortida en la follia i la paranoia. Aquesta paral·lelisme mostra davant de quina mena de encreuament de camins es trobava Fassbinder a mitjan dels anys 1970: dos vies s'obrien davant d'ell, cap a gèneres i films diferents (films per a la televisió adaptats d'un autor pertanyent a la literatura nacional i cinema d'autor internacional inspirant-se en la novel·la d'un autor modern, treballat de nou per un autor dramàtic postmodern), però els dos films persegueixen la mateixa exploració de la Història alemanya i de les crisis que l'han sacsejada.

Thomas Elsaesser, R.W.Fassbinder, un cinéaste d'Allemagne. Centre Pompidou, Paris, 2005.

(1) NdT. El film també es coneix pel títol de la versió francesa, que va estrenar-se a Cannes: *La femme du chef de gare* [La dona del cap d'estació]

(2) NdT. Adaptació de la novel·la de Nabokov, realitzada per Fassbinder l'any 1977.

Sobre la novel·la d'Oskar Maria Graf

El film adapta la història de la novel·la de Graf *El matrimoni de Mr. Bolwieser* d'una manera sorprenentment fidel. Publicada per primer cop l'any 1931, la novel·la va ser d'una banda precursora dels temps del feixisme i de l'altra és una obra autobiogràfica, a partir dels orígens de Graf en un petit poble de Bavària. Però la seva fama es deu sobretot a l'anàlisi satíric, realitzat per Graf, de la psicologia de l'Alemanya petit burgesa al 1920, que va ser el suport central del

Tercer Reich. Amb el sobrenom del “Gorky bavar”, Graf va aconseguir un gran reconeixement en els cercles culturals alemanys per la seva novel·la. Va ser l'última novel·la que el socialista (i possible anarquista) Graf va escriure abans del nazisme. Quan *El matrimoni de Mr. Bolwieser* fou cremada pels nazis, la fama de Graf va augmentar. Als Estats Units també va ser conegut per la seva estranya personalitat, en l'estil de Fassbinder: un alemany anarquista vestit amb “lederhosen”(1) a Nova York. Com a resultat de tot això, *El matrimoni de Mr. Bolwieser* d'Oskar Maria von Graf estava ben establerta dins dels cercles literaris quan Fassbinder va escollir adaptar la seva novel·la al 1976.

La trama de la sèrie de televisió deu molt a la narració clàssica. El realisme crític de la narració de Graf –mitjançant una tercera persona omniscient– s'adhereix de forma confortable al gènere del *Fernsehspiel* (2) i la seva confiança en la narració “invisible”. L'estil narratiu de Fassbinder es fa sensible quan agrupa les dues trames de l'estructura en una. En la novel·la de Graf, Bolwieser té dos simples objectius: que la seva estació de tren funcioni a l'hora i tenir un matrimoni feliç. Graf utilitza les dues línies per entrelligar l'anàlisi psicològic amb el comentari sobre la natura política repressiva dels anys prefeixistes entre els petits buròcrates alemanys. De manera característica, Fassbinder redueix les dues línies de la trama (la sentimental amb la social) amb el seu recurrent tema de que els fets personals són fets polítics.

Jane Shattuc, *Television, Tabloids, and Tears. Fassbinder and Popular Culture*. University of Minnesota Press, London, 1995.

(1) Ndt. Pantalons de cuir típics de Bavària.

(2) Ndt. Nom amb el que es coneix a Alemanya un gènere d'obres televisives que adapten peces canòniques de la literatura, i en la qual s'inscriuen varies pel·lícules i sèries de Fassbinder, com ara la seva versió de “Berlin Alexanderplatz”.